

Stajališta zajednice o nasilnom ekstremizmu

Jačanje lokalnih faktora društvene otpornosti

Engjellushe Morina, Beatrix Austin, Tim Jan Roetman i Veronique Dudouet

Sažetak politike 9, Fondacija Berghof

Juni 2019

ŠTA sadrži ovaj sažetak politike?

Ovaj sažetak politike donosi preporuke za unapređenje programiranja koje ima cilj sprečavanja nasilnog ekstremizma (PVE) i naglašava potrebu da svaki program počne djelovati uz lokalno utemeljenu analizu i planiranje. Također podcrtava faktore i aktere koji mogu doprinijeti društvenoj otpornosti na nasilni ekstremizam. Sažetak se uglavnom zasniva na opsežnom izvještaju pod nazivom *Stajališta zajednice o sprječavanju nasilnog ekstremizma: pouke sa Zapadnog Balkana*, završnici dvogodišnjeg projekta koji je uključivao istraživanje, dijalog sa zajednicom i savjetovanje oko politika u Albaniji, Bosni i Hercegovini, na Kosovu i u Sjevernoj Makedoniji.

ZAŠTO je ova tema relevantna?

Bavljenje nasilnim ekstremizmom (VE) postalo je centralni okvir analize i kreiranja politika u većini zapadnih i nezapadnih vladinih agencija. On također u velikoj mjeri oblikuje programiranje nevladinih agencija i istraživačkih ustanova. Iako postoji nesporna potreba suočavanja sa ovom pojavom, često se dešava da analiza i programiranje ne uspijevaju pojmiti i obuhvatiti njegove uzroke, faktore, aktere i sistemsku dinamiku. Većina intervencija u oblasti suzbijanja/sprečavanja nasilnog ekstremizma (C/PVE) se također svodila na sigurnosne pristupe odozgo prema dolje, uz malo učešća zajednice.

Za KOGA je važan?

Ovaj sažetak politike namijenjen je kreatorima politika i onima koji postavljaju agende na nivou lokalne zajednice, nacionalne vlade i na međunarodnom nivou. Također je koristan istraživačima i studentima koji se bave nasilnim

ekstremizmom, radikalizacijom, sprječavanjem nasilja i regijom Zapadnog Balkana.

ZAKLJUČCI/PREPORUKE

Posmatranje sprječavanja nasilnog ekstremizma kroz prizmu izgradnje mira implicira potrebu za ulaganjem u alate za sistemsku analizu sukoba koji bi bili specifično prilagođeni ovoj pojavi i njenim lokalno-kontekstualiziranim manifestacijama. Na temelju ovog istraživanja, ističu se sljedeće preporuke za programiranje sa ciljem sprječavanja nasilnog ekstremizma, kako u regiji tako i drugdje:

- ≡ Jačanje i povećanje saradnje između lidera u zajednici i aktera koji mogu igrati ulogu u sprječavanju nasilnog ekstremizma, uz općinu (ili lokalnu upravu) koja preuzima vodeću ulogu u formiranju odbora za odnose u zajednici.
- ≡ Uključiti lokalne aktere iz različitih sektora i lidere zajednice u analizu ranjivosti i otpornosti zajednice i utvrđivanje prioriteta u pogledu politika. Zajednički stvoriti i osmisliti nove ciljeve i doraditi postojeće ciljeve da bi odgovarali trenutnom kontekstu.
- ≡ Unaprijediti i osnažiti institucionalni učinak i saradnju na izradi politika u oblasti obrazovanja, mladih i socijalnih pitanja.
- ≡ Prepoznati vjerske institucije i vjerske vođe na centralnom i lokalnom nivou kao uticajne aktere koji imaju bliske veze sa svojim zajednicama i osigurati njihov angažman u sprječavanju nasilnog ekstremizma od samog početka.
- ≡ Ulagati u identificiranje i jačanje faktora otpornosti zajednice i društvene kohezije (kao što su inkluzivni socioekonomski razvoj, međuvjerska tolerancija i građansko obrazovanje) jednako koliko i u mjere odvraćanja i kažnjavanja.

SADRŽAJ

- 1 Uvod
- 2 Opće informacije
- 3 Nalazi
- 4 Zaključak i preporuke

1 Uvod

Kako se Balkan trenutno vraća u središte međunarodnog interesa, pažnja se ponovo posvećuje izgradnji mira u ovoj regiji. Ovo je prilika da se izgradnja mira poveže da temom koja je veoma aktuelna na međunarodnoj agendi: nasilni ekstremizam.

Države Zapadnog Balkana su se smatrale, početkom 2010-ih godina, najvećim evropskim izvoznicima dobrovoljaca po glavi stanovnika za selefijske džihadističke oružane organizacije poput ISIS-a i Jabhat Fatah al-Shama (ranije poznatog kao Jabhal al-Nusra) (Shtuni 2016, 2). Ipak, razlozi zbog koji su neke zajednice podložnije od drugih na pozive ISIS-a ili s Al Kaidom povezanih grupa u regiji koja nije poznata kao naročito sklona religijskim ekstremističkim tendencijama – u poređenju sa konzervativnim državama poput Saudijske Arabije – nisu dovoljno istraživani. Neophodno je razdvojiti mitove i stigmom od utemeljenih opservacija. I iako se stvarni broj stranih boraca smanjio u godinama nakon 2016, javljaju se novi izazovi za države i zajednice u regiji jer su se neki od onih koji su otišli vratili sa djecom rođenom u inostranstvu.

Lokalni i regionalni akteri i pogođene zajednice se također bore da pronađu djelotvorna rješenja i preventivne mjere da se suprotstave ovoj pojavi. Stoga, postoji snažna potreba za razvijanjem inkluzivnih i ciljanih programa koji mogu pomoći u izgradnji država i zajednica otpornih na nasilni ekstremizam.

U ovom kontekstu je Fondacija Berghof, zajedno sa lokalnim partnerima, nastojala shvatiti zbog čega su određene zajednice otporne na nasilni ekstremizam a neke nisu usprkos sličnim socioekonomskim, ideološkim i političkim kontekstima (Morina et al. 2019).

U ovom sažetku politike predstavljeni su glavni nalazi studije koja pak sažima dvogodišnji istraživački i dijaloški projekat koji je finansiralo Savezno ministarstvo vanjskih poslova Njemačke a koji je proveden zajedno sa lokalnim istraživačkim organizacijama u Albaniji, Bosni i Hercegovini, na Kosovu i u Sjevernoj Makedoniji u periodu od 2017. do 2019. godine.

Projekat je kombinirao komparativno istraživanje i ka praksi orijentiranu lokalnu i unutar-regionalnu razmjenu u navedenim državama. Lokalne aktivnosti dijaloga i dosezanja do aktera i pogođenih zajednica, kao i javnih organa, imaju cilj razvijanja i jačanja kolaborativnih načina unapređenja PVE programiranja na lokalnom, nacionalnom i regionalnom nivou. Međunarodnom diseminacijom dodatno se zagovara preuzimanje ključnih uvida.

2 Opće informacije i metodologija

Nesumnjivo, četiri države Zapadnog Balkana obuhvaćene studijom, Albanija, Bosna i Hercegovina, Kosovo i Sjeverna Makedonija, imaju mnogo sličnosti ukorijenjenih u zajedničkim historijskim nedaćama, ali i povezanih sa neuspješnim ekonomijama, lošim upravljanjem i administrativnom nefunkcionalnošću, nacionalnim i etničkim tenzijama i neriješenim identitarnim pitanjima. U tri od četiri slučaja, nedovršeni procesi izgradnje mira i pomirenja dodatno doprinose ovoj situaciji.

Nalazeći jedinstven ugao između opsežno izučavanog mikro nivoa pojedinačnih potisnih i privlačnih faktora i makro nivoa strukturalnih uzroka, primjerice državne represije, relativne neimaštine, siromaštva i globalizacije, istraživački projekat na kojem se zasniva ovaj sažetak politike bavio se mezo nivoom. Nastojali su se utvrditi faktori podložnosti i otpornosti zajednica na nasilni ekstremizam, kao i formulirati i testirati preporuke koje su izvučene iz izgradnje mira vođene odozdo prema gore za djelotvorno sprječavanje nasilnog ekstremizma.

Tabela 1: Odabrane pogođene i nepogođene zajednice /općine po državi

Država	Pogođene zajednice	Nepogođene zajednice
Albanija	Tirana (tri susjedstva)	Kavaja (“relativno nepogođena”) Korča (“relativno nepogođena”; sa višim potencijalom rizika)
Bosna i Hercegovina	Zeničko-dobojski kanton (ZDK) Kanton Sarajevo (KS)	Bosansko-podrinjski kanton (BPK)
Kosovo	Hani i Elezit	Dečan
Mitrovica (nije dubinski proučavana)	Dečani	Struga (“relatively affected”) Gostivar (“moderately affected”)
Makedonija	Čair (Skopje)	Struga (“relativno pogođena”) Gostivar (“umjereno pogođena”)

Da bi utvrdili i shvatili zbog čega zajednice mogu biti otporne na nasilni ekstremizam, istraživači su analizirali karakteristike zajednica u datom socioekonomskom, ideološkom i političkom kontekstu. Pogođene i nepogođene zajednice bile su glavna ‘meta’ istraživanja (vidi Tabelu 1) koje je imalo cilj da ispita i utvrdi zbog čega se određena zajednica izdvaja po svojoj sposobnosti (slučajnoj ili izabranoj) da spriječi ili pruži otpor prijetnjama nasilnog ekstremizma ili uticajima ideoloških i/ili fizičkih oblika nasilnog ekstremizma. Glavni indikator korišten za utvrđivanje da li je zajednica pogođena ili ne bio je broj stranih boraca (pojedinačnih odlasci iz zajednice u Siriju i Irak) po glavi stanovnika. Sekundarni indikator bio je broj procesuiranih regrutera i propovjednika.

Niz je karakteristika kojim se ovo istraživanje izdvaja. Bilo je (1) participativno i usmjereno na akcije po tome što su proučavane zajednice bile pozvane da se uključe u dijalog o nalazima i preporukama te da utvrde ulazne tačke za njihovu provedbu.

Bilo je (2) usmjereno na subjektivne percepcije zajednica prikupljene putem intervjua i fokus grupa sa predstavnicima jedne grupe ili miješanih grupa (religiozne ili nereligiozne, rodno mješovite, mladi, lideri lokalnih vlasti i civilnog društva, itd.).

Brzo je postalo jasno da zajednice nisu potpuno pogođene ni potpuno nepogođene – nepogođena zajednica može dijeliti iste osobine ‘plodnog tla’ kao i pogođena zajednica, a pogođena zajednica može pokazivati određene odlike otporne zajednice.

O terminologiji

U ovom sažetku politike, koristimo terminologiju koju generalno karakterizira nepostojanje jedinstvenog shvatanja i koja je, povremeno, podložna politizaciji, sekuritizaciji i žargoniziranju. Stoga, dajemo ovdje naše poimanje ovih široko rasprostranjenih termina.

Radikalizacija | Proces sve većih ideoloških i/ili promjena u ponašanju koji vodi zauzimanju ekstremnijih i potencijalno nasilnih svjetonazora i aktivnosti.

(Nasilni) ekstremizam | Svaka ideologija koja se protivi temeljnim vrijednostima i principima određenog društva. Mnogi razlikuju politički od vjerskog ekstremizma. Iako ekstremisti nužno ne posežu za nasiljem, fraza nasilni ekstremizam koristi se u kontekstima u kojima ekstremističke svjetonazore prati opravdavanje i upotreba ekstremnog nasilja (poput zločina) nad onim osobama koje ne dijele isto uvjerenje ili ideologiju. Nasilni ekstremizam mogu izražavati pojedinci ili grupe putem govora ili medijskih napisa, vršenjem izoliranih činova nasilja u ime ekstremističkih ideologija, ili fizičkim pridruživanjem nasilnim grupama.¹

Kumulativna/recipročna radikalizacija | Pojmovi kao što su “kumulativni” ekstremizam i “recipročna” radikalizacija ukazuju na opservaciju da se trenutna politička polarizacija ne dešava u vakuumu već je najčešće odgovor na djelovanja i diskurs druge grupe, na primjer desno orijentiranih nacionalističkih grupa. Od velikog su značaja za javnu debatu u kojoj se i dalje može čuti da su radikalizam i ekstremizam neodvojive karakteristike određene religije (često islama).

Otpornost (nepogođenost) | Otpornost pretpostavlja da različitih relevantni akteri u zajednici imaju svijest o problemu te da zajednički djeluju protiv određene pojave. Također uključuje stav zajednice prema toj pojavi i njenu reakciju na nastajanje aktivnosti nasilnog ekstremizma ili događaje za koje se smatra da će dovesti do njegove pojave. Nikada se ne radi o apsolutnoj odlici već prije o sistemskoj i promjenjivoj karakteristici.²

Podložnost (pogođenost) | Pogođena zajednica je zajednica na koju su uticali ideološki i/ili fizički oblici nasilnog ekstremizma, poput: prožimajuće radikalne ideologije, ideološki motiviranih djela nasilja, učestalosti stranih boraca koji dolaze iz zajednice i prisutnosti aktera koji kultiviraju podložnost ka nasilnom ekstremizmu.

Za više detalja, vidjeti Aroua 2018 i Morina et al. 2019.

3 Nalazi

Faktori koji utiču na podložnost ili otpornost zajednice na nasilni ekstremizam

Brojni faktori i akteri koji oblikuju pogođene zajednice u Albaniji, Bosni i Hercegovini, na Kosovu i u Makedoniji prožimaju sve obuhvaćene slučajeve. Glavni faktor je duboka društvena polarizacija, bilo na socijalnoj, političkoj, etno-političkoj ili vjerskoj osnovi. Nakon ovoga slijedi značajan stepen nepovjerenja u političke i u

¹ Iako se nasilni ekstremizam može povezati sa bilo kojom političkom ili vjerskom ideologijom, termin se obično izjednačava sa vjerski inspiriranim, a posebno islamistički zasnovanim, nedržavnim nasiljem. Na neki način, ovo istraživanje upada u tu istu zamku jer se njime poseban fokus usmjerava na obrasce kroz koje pojedinci postaju radikalizirani da prihvate selefijski/vehabijski inspirirane islamističke ideologije i da se priključe džihadističkim organizacijama kao strani borci u Iraku i Siriji. Međutim, kroz cijeli istraživački proces, eksplicitno smo prepoznavali i nastojali razotkriti međusobne interakcije između islamističkog nasilnog ekstremizma i drugih oblika političkog (npr. krajnje desnog, nacionalističkog) ekstremizma, što doprinosi njihovoj recipročnoj radikalizaciji.

² Istraživači su se nadalje složili da se pravi razlika između pogođenih i nepogođenih zajednica. Ova terminologija je odabrana da bi se izbjegla pretpostavka da se zajednice koje pokazuju simptome nasilnog ekstremizma automatski smatraju ranjivim, odnosno da se zajednice koje ne pokazuju nikakve (vanjske) simptome nasilnog ekstremizma automatski ne proglašavaju otpornim. Nepogođena zajednica se shvata kao ona koja ne pokazuje vidljive znakove radikalizacije ili nasilnog ekstremizma.

vjerske institucije za koje se uglavnom smatra da su neresponsivne, nedjelotvorne i pristrane. U odnosu na ove dvije dimenzije, Albanija se donekle izdvaja jer je historijski manje obilježena položajem vjerskih autoriteta i etno-političkim razdorima. Ne iznenađuje da se socioekonomski uslovi nisu pojavili kao odlučujući faktor sami po sebi, iako su značajni za stvaranje pogodnijeg okruženja u određenim slučajevima. Nadalje, nekvalitetno vjersko obrazovanje i manjak kritičkog razmišljanja navedeni su u sve četiri zemlje kao oblasti u kojima su hitno potrebna unapređenja. Konačno, pojedinačne studije naglašavaju važnost uticaja koji ima izražen osjećaj marginalizacije (bilo na temelju pripadnosti manjinskom identitetu ili pripadnosti politički/ekonomski zanemarenoj grupi) na vjerovatnoću da će zajednica postati sklona regrutiranju, radikalizaciji i pogođenosti u kontekstu nasilnog ekstremizma.

U smislu karakteristika grupa ili aktera ili, što je čak važnije, karakterističnih aktivnosti tih aktera, možemo izvući važan zaključak da pogođene zajednice imaju generalan stav da ne postoji proaktivan i jedinstven savez aktera (lokalne vlasti i/ili vjerske institucije). Umjesto toga, postojao je prazan i nezaštićen prostor u koji su mogli – uglavnom vanjski – regruteri ući i uspostaviti neregulirana mjesta za propovijedanje i prozelitizam. Čuvari takvih zajednica – nastavnici, roditelji, itd. – često su opisivani kao nesvjesni problema u velikoj mjeri ili nezainteresirani (u nekim slučajevima je moguće i da su roditelji odobravali aktivnosti mladih, ponekad nesvjesni posljedica). Međutim, također je postalo jasno da nema jasnih crno-bijelih granica.

Albanska studija slučaja to dobro sažima: “Pogođenost se ne određuje toliko pukim prisustvom faktora i aktera koji pogoduju nasilnom ekstremizmu koliko stepenom, dinamikom i zbirom faktora i aktera u datoj zajednici” (Qirjazi/Shehu 2018, 1). Pogođene zajednice stoga treba posmatrati kao one koje nemaju jasan kontinuum (odnosno linearnost, što znači da nema jasnih linija ili početnih tački). Umjesto toga, imamo zamagljen i kompleksan sistem koji određeni akteri mogu uspješno iskoristavati kada za to postoje odgovarajući uslovi.

Potrebno je pažljivo pristupiti ocjeni inherentne ranjivosti (odnosno otpornosti) zajednica, jer one mogu varirati i mijenjati se dosta brzo.

U slučaju nepogođenih zajednica, zanimala nas je socijalna specifičnost nekih općina na Zapadnom Balkanu koje naizgled nisu pogođene nasilnim ekstremizmom iako su “plodno tlo” za to zbog dominantnih društveno-ekonomskih uslova koji su od njih mogli napraviti lak plijen za regrutere.

Na osnovu empirijskih nalaza, može se zaključiti da je ovih šest zajednica imalo koristi od povoljnog konteksta kojim se jača njihova društvena otpornost na vanjske prijetnje, kao i od leaderskog kapaciteta države, te aktera iz vjerskih struktura i civilnog društva. Neki od ključnih faktora koji su identificirani kao povoljni uslovi za nepogođenost su uloga društvene harmonije i multikulturalizma, inkluzivni osjećaj nacionalnog identiteta koji obavezuje građane i nadvladava zov neofundamentalističkih ideologija (poput selefizma), te specifična historija i geografija tih općina.

Naše ispitivanje ukazuje na to da je djelovanje veoma važno, od uloge edukatora i nastavnika koji uče mlade da kritički razmišljaju i stiču samopouzdanje i prenose im teološko znanje, do OCD-a koje promiču građanski angažman među članovima zajednice, i na kraju do koordiniranih i kohezivnih mjera koje poduzimaju lokalni vjerski i institucionalni organi. Nepogođene zajednice predvode imami i načelnici koji pažljivo prate svoje birače kako bi osjetili “puls” zajednice; koji zauzimaju stav kako bi ohrabрили toleranciju i progresivna tumačenja vjerskih tekstova i tako spriječili razvoj ekstremističkih diskursa; koji poduzimaju proaktivne mjere kako bi regulirali širenje ekstremističkih ideja, tako što sprječavaju da se neprijateljski egzogeni uticaji ukorijene u zajednici ili odbacuju govore mržnje kojima bi se povećala ranjivost zajednica.

Međutim, kao i u slučaju pogođenih zajednica, ne postoji dovoljno dokaza za tvrdnju da su ove nepogođene zajednice potpuno ili izuzetno otporne na prijetnje nasilnog ekstremizma. Ispitujući kompleksnost primjene koncepta otpornosti zajednice na izučavanje nasilnog ekstremizma, istraživanjem je utvrđeno da u svim obuhvaćenim državama kombinacija svijesti, akcije i stava lokalnih lidera pozitivno doprinosi otpornosti zajednice.

Konačno, poređenjem karakteristika podložnosti i otpornosti zajednica u Albaniji, Bosni i Hercegovini, na Kosovu i u Sjevernoj Makedoniji došlo se do sljedećih ključnih nalaza:

≡ Polarizacija, nefunkcionalne institucije, percipirana marginalizacija zajednica na osnovu njihovog

identiteta i geografske i historijske specifičnosti predstavljaju glavne faktore koji pogoduju porastu nasilnog ekstremizma.

- ≡ Lokalni i vanjski akteri, poput vjerskih nedržavnih aktera, i recipročni ekstremizam imaju ključnu ulogu omogućavanja.
- ≡ Nepogođene zajednice mogu biti otporne slučajno (društveni i historijski faktori) ili izborom (proaktivno/reagirajuće liderstvo u zajednici).
- ≡ Svijest o rizicima, tolerantan stav prema drugima i djelovanje u smjeru proaktivne prevencije predstavljaju tri ključna sastojka za djelotvorno sprječavanje nasilnog ekstremizma u zajednicama.

Od PVE do izgradnje mira: odgovori kroz politike

Istraživanjem se također ocjenjivala relevantnost i podesnost nacionalnih i međunarodnih reakcija kroz politike koje su imale oblik PVE programa. Za razliku od usko usmjerenih sigurnosnih programa suzbijanja nasilnog ekstremizma (CVE) orijentiranih na tvrdi silu, programi kojima je cilj bio sprječavanje nasilnog ekstremizma više su pažnje posvećivali nizu različitih političkih i socioloških faktora: na primjer, identificiranju i razmatranju potisnih i privlačnih faktora, utvrđivanju strukturalnih uzroka i jačanju pojedinačne i otpornosti zajednice (Austin/Giessmann 2018, iv).

Naši lokalni istraživači su utvrdili da su, u mnogim slučajevima, stajališta zajednice o PVE programima poprilično nepotpuna. Rijetko se zajednice konsultiraju pri izradi nacionalnih planova i rijetko su ih svjesne. U slučaju Kosova, istraživači su čak ustanovili da postoji neslaganje između utvrđenih faktora otpornosti (na primjer, snažni saradnički odnosi između lokalnih vjerskih i političkih aktera) i prirode PVE aktivnosti (pretežno podizanje svijesti i stvaranje prihoda). Konačno, nedostaju kapaciteti i resursi u oblastima (sekularnog i vjerskog) obrazovanja, socijalnog rada i stvaranja građanskog prostora.

Smatramo da pristup izgradnje mira u PVE može donijeti istinske koristi, unatoč tome što i tu postoje prepreke. Istraživanjem smo zaključili, s druge strane, da poslijeratne aktivnosti izgradnje mira (definirane kao dijalog i pomirenje među zajednicama) značajan broj ljudi u Bosni i Hercegovini, na primjer, smatra nedjelotvornim. Nisu sva normativna očekivanja (na primjer, da će se aktivnosti izgradnje mira fokusirati i na.

4 Zaključak i preporuke

Uspješno programiranje u oblasti PVE zahtijeva kontekstualizaciju i ne može se pokretati na osnovu jednog modela. Sljedeće odabrane preporuke (vidi Morina et al. 2019, 61ff. za sveobuhvatnu listu) stoga se naslanjaju na preporuke iz studija slučaja iz sve četiri zemlje, bez zamjene njihovih neovisnih i adekvatno raspoređenih procjena i sugestija. Međutim, u njima se ističu saznanja koja su se pokazala veoma bitnim za većinu studija slučaja u zemlji. Vjerujemo da će se ona morati riješiti - na kontekstualiziran način - u većini okruženja s ciljem sprječavanja radikalizacije u pravcu nasilnog ekstremizma.

Preporuke su podijeljene u dvije grupe: jačanje faktora i aktera koji doprinose otpornosti zajednice i izgradnja snažnih i efikasnih programa u oblasti PVE.

Istraživači su potvrdili da su stajališta zajednice na mezo nivou kako nova tako i relevantna. Preporučujemo da se takva stajališta uzmu u obzir, npr. fokusiranjem na ulogu zajednica u reintegraciji i rehabilitaciji povratnika sa stranih ratišta i njihovih porodica. Potrebno je više ulaganja u bolje razumijevanje dinamike kumulativnog ekstremizma, sličnosti i razlika među pokretačima sukoba i pokretačima nasilnog ekstremizma, kao i u sistemsku evaluaciju djelotvornosti programiranja PVE. Konačno, pristupanje sprječavanju nasilnog ekstremizma kroz prizmu izgradnje mira također ukazuje na potrebu ulaganja u alate za sistemsku analizu sukoba koji bi bili specifično prilagođeni transformaciji nasilnog ekstremizma.

Jačanje faktora i aktera koji doprinose otpornosti zajednice

Lokalne institucije

- ≡ *Jačanje i povećanje saradnje između lidera u zajednici i aktera koji mogu igrati ulogu u oblasti PVE.* Općina (ili lokalna uprava) treba preuzeti vodeću ulogu u formiranju odbora za odnose u zajednici, kako bi stvorila prostor za redovne diskusije koje uključuju različite grupe u zajednici. Na taj način bi se okupili različiti akteri (žene, mladi, predstavnici etničkih grupa, vjerske grupe itd.) kako bi prepoznali rane znakove radikalizacije ili vrbovanja u nasilne ekstremističke grupe i osigurali prostor za rano djelovanje.
- ≡ *Osnažiti postojeće programe koji njeguju građanske vrijednosti i građanski identitet među svim članovima zajednice.* Uvesti i implementirati programe kojima se jača društvena kohezija. Na taj način će se podići svijest među članovima zajednice o zajedničkom identitetu i različitim stajalištima o socijalnim pitanjima. Općina ili lokalna uprava bi, u saradnji s obrazovnim ustanovama i predstavnicima udruženja nastavnika i roditelja, mogla preuzeti vodstvo u osmišljavanju programa koji moraju biti prilagođeni potrebama zajednice.

Nacionalne vlade i akteri

- ≡ *Uključiti lokalne aktere iz različitih sektora i lidere zajednice u analizu ranjivosti i otpornosti zajednice i utvrđivanje prioriteta u pogledu politika.* Na taj način, stajališta zajednice mogu doprinijeti izradi politika u ranoj fazi i osigurati lokalnu svijest o mjerama politika na nivou državne vlasti.
- ≡ *Prepoznati vjerske institucije i vjerske vođe na centralnom i lokalnom nivou kao uticajne aktere koji imaju bliske veze sa svojim zajednicama.* Osigurati njihov angažman na procjeni opasnosti od nasilnog ekstremizma i djelovanju u tom pravcu od samog početka, umjesto uvođenja u kasnim fazama da bi provodili aktivnosti koje su osmišljene bez njihovog učešća. Time će se spriječiti osjećaj da ih vjerski akteri instrumentaliziraju.

Međunarodni donatori, NVO-i i vladine agencije

- ≡ *Ulagati u identifikiranje i jačanje faktora otpornosti zajednice i društvene kohezije* (kao što su inkluzivni socioekonomski razvoj, međuvjerska tolerancija i građansko obrazovanje) jednako koliko i u mjere odvratanja i kažnjavanja.
- ≡ *Zajednički stvoriti i osmisлити nove ciljeve i doraditi postojeće ciljeve intervencija sa predstavnicima lokalne zajednice* kako bi se ojačao institucionalni kapacitet i saradnja između aktera (vjerskih i vladinih), i na državnom nivou donošenja politika i na nivou zajednice, kako bi se unaprijedila komunikacija, koordinacija i saradnja. Pobrnuti se da su istinski predstavnici različitih grupa u zajednici uključeni (vjerski predstavnici, mladi, žene).

Izgradnja snažnih i efikasnih programa u oblasti PVE

Lokalne institucije

- ≡ *Podijeliti naučene lekcije i dobre prakse sa akterima.* Prvi korak može biti okupljanje aktera u zajednici kako bi razgovarali o načinima pristupanja problemu radikalizacije koja vodi u nasilni ekstremizam i zajedničkom razumijevanju ove pojave u odnosu na predmetnu zajednicu. Takva razmjena informacija može utrti put češćim zajedničkim procjenama, povećanom nivou svijesti i djelovanja.
- ≡ *Uzeti u obzir vrijeme potrebno za izgradnju povjerenja i odnosa, naročito sa zajednicama koje se doživljavaju kao "stigmatizirane."* Izgraditi senzibilitet domaćih i međunarodnih agencija u odnosu na ovu potrebu.

Nacionalne vlade i akteri

- ≡ *Analizirati i angažirati se u pogođenim i nepogođenim zajednicama, priznajući da te dvije kategorije nisu jasno odvojive.* Takav uporedni angažman može početi stvaranjem saradničkih prostora za kolegijalno učenje. Odbori za odnose u zajednici unutar općina mogu poslužiti kao siguran prostor za ovakve razmjene informacija. U oba tipa zajednica, identificirati i konsultirati osobe od uticaja da provode lokalno vođene procjene prijetnji i potreba u svrhu doprinosa PVE programiranju. Nadopunjavanje pristupa odozdo ka gore i odozgo ka dole osmišljavanjem PVE aktivnosti zajedno sa lokalnim institucijama omogućit će iznijansirano programiranje i povećati nivo lokalne svijesti i učešća.
- ≡ *Uključiti vidove etno-nacionalističkog i desničarskog ekstremizma koji su u porastu u diskursu, strategijama i akcionim planovima za prevenciju i borbu protiv nasilnog ekstremizma.* Ovo će pomoći u borbi protiv kontraproduktivne “islamizacije” nasilnog ekstremizma i pomoći da se osigura angažman aktera koji bi se inače mogli osjećati nepravedno i pojedinačno stigmatizirani.

Međunarodni donatori, NVO-i i vladine agencije

- ≡ *Osigurati da se novi programi u oblasti PVE zasnivaju na pouzdanoj izgradnji mira i principima osjetljivosti na sukob* i da se pouke iz prethodnog rada na izgradnji mira ugrade u PVE programe. Proces učenja iz pouka mora uključiti i revidiranje specifičnih metodologija za monitoring i evaluaciju u oblasti PVE da bi se na sistematičniji način ocijenili djelotvornost i uticaj PVE programiranja.
- ≡ *Ulagati u programe koji su prilagođeni specifičnim potrebama svake lokalne zajednice.* Programi se ne mogu ponavljati bez plana prilagođavanja specifičnom kontekstu. Taj plan mora uključivati lokalne predstavnike sa različitim perspektivama.

Reference i preporučena literatura

Aroua, Abbas 2018. Addressing Extremism and Violence. The Importance of Terminology. Geneva: The Cordoba Foundation of Geneva. https://www.cordoue.ch/images/pdf/Papers/CFG_ConflictTransformationPerspective.pdf

Austin, Beatrix & Hans J. Giessmann (eds.) 2018. Transformative Approaches to Violent Extremism. 2018. *Handbook Dialogue Series No. 13*. Berlin: **Berghof Foundation**. https://www.berghof-foundation.org/fileadmin/redaktion/Publications/Handbook/Dialogues/dialogue13_violent_extremism_complete.pdf

Ellis, B. Heidi & Saida Abdi 2017. Building Community Resilience to Violent Extremism through Genuine Partnerships. In: *American Psychologist*, Vol. 72, No. 3, 289–300.

Fischer, Astrid & Engjellushe Morina 2019. Preventing Violence, in Berghof Glossary on Conflict Transformation and Peacebuilding, Berlin: Berghof Foundation, 123-129. https://www.berghof-foundation.org/fileadmin/redaktion/Publications/Books/Book_Glossary_Chapters_en/berghof_glossary_2019_preventing_violence.pdf.

Holdaway, L. & Simpson, R. 2018. Improving the Impact of Preventing Violent Extremism Programming: A Toolkit for Design, Monitoring & Evaluation. New York & London: UNDP & International Alert. <https://www.international-alert.org/publications/preventing-violent-extremism-toolkit>

Jakupi, Rudine & Garentina Kraja 2018. Accounting for the Difference: Vulnerability and Resilience to Violent Extremism in Kosovo. Country Case Study 3. Berlin/Prishtina: Berghof Foundation and Kosovar Centre for Security Studies (KCSS), 2018. https://www.berghof-foundation.org/fileadmin/redaktion/Publications/Other_Resources/WB_PVE/CTR_CaseStudy3Kosovo_e.pdf

Morina, Engjellushe, Beatrix Austin, Tim Jan Roetman & Véronique Dudouet 2019. Community Perspectives on Preventing Violent Extremism Lessons learned from the Western Balkans. Research Report. 2019. https://www.berghof-foundation.org/fileadmin/redaktion/Publications/Other_Resources/WB_PVE/CTR_PVE_WesternBalkans_Research_Report.pdf

Qirjazi, Redion & Romario Shehu 2018. Community Perspectives on Preventing Violent Extremism in Albania. Country Case Study 4. Berlin/Tirana: Berghof Foundation and Institute for Democracy and Mediation (IDM), 2018. https://www.berghof-foundation.org/fileadmin/redaktion/Publications/Other_Resources/WB_PVE/CTR_CaseStudy4_Albania_e.pdf

Search for Common Ground (SfCG) 2017. Transforming Violent Extremism. A Peacebuilder's Guide. Washington DC: SfCG. <https://www.sfcg.org/wp-content/uploads/2017/04/Transforming-Violent-Extremism-V2-August-2017.pdf>

Shtuni, Adrian 2016. Dynamics of Radicalization and Violent Extremism in Kosovo. Special Report 397. Washington, DC: United States Institute of Peace. www.usip.org/sites/default/files/SR397-Dynamics-of-Radicalization-and-Violent-Extremism-in-Kosovo.pdf

Stojkovski, Filip & Natasia Kalajdziovski 2018. Community Perspectives on Preventing Violent Extremism in Macedonia. Country Case Study 1. Berlin/Skopje: Berghof Foundation and Democracy Lab, 2018. https://www.berghof-foundation.org/fileadmin/redaktion/Publications/Other_Resources/WB_PVE/CTR_CaseStudy2BiH_e.pdf

Turcalo, Sead & Nejra Veljan 2018. Community Perspectives on Preventing Violent Extremism in Bosnia-Herzegovina. Country Case Study 2. Berlin/Sarajevo: Berghof Foundation and Atlantic Initiative, 2018. https://www.berghof-foundation.org/fileadmin/redaktion/Publications/Other_Resources/WB_PVE/CTR_CaseStudy1_Macedonia_e.pdf

O autorima

Engjellushe Morina radi na programu istraživanja transformacije sukoba (CTR) u Fondaciji Berghof. Razvila je i s kolegama vodila kolaborativni istraživački projekat o prilikama za sprječavanje nasilnog ekstremizma na Zapadnom Balkanu. Vodila je različite projekte a nedavno je rukovodila projektom 1.5 Track Dialogue u Makedoniji. Engjellushe ima preko šesnaest godina praktičnog i istraživačkog radnog iskustva na Kosovu i u regiji Balkana, ali u Ujedinjenom Kraljevstvu, Egiptu, Italiji, Ukrajini i Kirgistanu.

Beatrix Austin je privremena direktorica programa za CTR tim Fondacije Berghof (april-oktobar 2019). Članica je uredničkog tima i koordinatorica Priručnika za transformaciju sukoba Fondacije Berghof, vodi brojne druge publikacijske projekte i bila je uključena u kolaborativni istraživački projekat o prilikama za sprječavanje nasilnog ekstremizma na Zapadnom Balkanu. Kao istraživačicu, zanima je povezivanje teorije i prakse u transformaciji sukoba, kao i pitanja suočavanja sa prošlošću.

Tim Jan Roetman je projektni službenik na CTR programu Fondacije Berghof. Tim Jan trenutno radi na projektu koji se bavi članicama nedržavnih oružanih grupa u mirovnim pregovorima i poslijeratnom liderstvu. Tim Jan ima iskustva u provođenju razvojnih projekata o obrazovanju i pomirenju u Francuskoj i na Zapadnom Balkanu.

Véronique Dudouet, doktorica nauka, je direktorica programa za CTR u Fondaciji Berghof, na slobodnoj studijskoj godini u USIP-u, Washington, DC, od aprila do oktobra 2019. Koordinira različite kolaborativne istraživačke projekte na temu uloge nedržavnih oružanih grupa, društvenih pokreta i međunarodnih aktera u procesima transformacije sukoba Također se aktivno bavi konsultantskim istraživanjima, savjetovanjem oko politika, peer-to-peer savjetovanjem i obukama za i zajedno sa relevantnim akterima sukoba i izgradnje mira. Objavila je dva zbornika i niz publikacija na temu transformacije sukoba i nenasilnog otpora.